

Till: Ålands landskapsregering

Utlåtande gällande verkställelseuppföljning och utvärdering av Ålands landskapsregerings funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram "Ett tillgängligt Åland"

Ålands handikappförbund (förbundet) har tillsammans med medlemsföreningarna diskuterat verkställigheten av åtgärdsprogrammet. Genom förbundets arbetsgrupp för påverkansarbete och förbundets tillgänglighetsgrupp har speciellt föreningarna Andning & Allergi Åland, Ålands Autismspektrumförening, De Utvecklingsstördas Väl (DUV), Intresseföreningen för psykisk hälsa Reseda, Ålands Neurologiska förening, Ålands reumaförening, Ålands Synskadade bidragit med input och synpunkter.

Utlåtandet behandlar först förbundets synpunkter på hur de 84 åtgärderna har förverkligats och därefter tar förbundet ställning till åtgärdsprogrammet som helhet med tanke på utvärderingen av programmet.

Layouten på verkställighetsuppföljningen är inte tillgänglig och lättläst. De smala staplarna med text är inte tillgängliga vare sig med tanke på layout eller text. Det är viktigt att utformningen av verkställighetsuppföljningen (liksom kommande åtgärdsprogram) följer riktlinjerna och grundreglerna för lättläst, både i text och layout (tillräcklig textstorlek och radavstånd, generösa marginaler, begränsad textmassa per sida, undvikande av färg/mönster bakom text och tydliga kontraster samt sparat i tillgänglig pdf som fungerar på skärmläsare för synskadade).

Vi betonar vikten av att landskapsregeringen är en god förebild för andra myndigheter, organisationer och företag på Åland när det gäller lättläst och tillgänglig information. Offentligt material ska vara i tillgängliga format och Åland behöver mer material som är tillgängligt för alla.

Vi anser att verkställighetsuppföljningen och redovisningen av hur de enskilda åtgärderna har uppfyllts överlag är för otydlig för att ge en ordentlig bild av vad som har hänt i praktiken. Önskemålet är att de som rapporterar om verkställigheten i högre utsträckning skulle relatera verkställigheten till åtgärderna, och också till de olika artiklarna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

De 84 åtgärderna och hur de har verkställts

Förbundet har gått igenom de 84 åtgärderna och hur de har verkställts och lämnar nedan

synpunkter på vissa av åtgärderna.

Åtgärd 2: Översyn och uppdatering av Handboken för offentlig upphandling.

Förbundet skulle gärna ha gett input när handboken utformades.

Åtgärd 3: Att informera offentliga sektorn om vilka möjligheter som finns och på vilket sätt tillgänglighet och socialt ansvar ska beaktas vid upphandlingar genom att ta fram en generell check-lista av vad som ska framgå i vilket skede av en upphandling vilken sorts tillgänglighet ska beaktas hur.

Förbundet konstaterar att handboken, inklusive checklistan, finns på regeringen.ax. Vi hoppas att upphandlingsenheten vid landskapsregeringen informerar om och hänvisar till handboken.

Åtgärd 4: Offentliggöra rapporten "Tillgänglighetstänk i byggkedjan".

Förbundet konstaterar att rapporten publicerades före åtgärdsprogrammet antogs. Det borde tydligt framgå vad målsättningen med åtgärden är. Det räcker inte med att publicera och offentliggöra en rapport, utan rapporten behöver bli ett levande dokument och leda till vidare åtgärder.

Åtgärd 5: Landskapsregeringen utreder behovet av kompletterande föreskrifter och anvisningar som hjälpmedel för att tolka lagstiftningen. Utredningen omfattar speciellt vad som avses med avlägsnandet av enkelt avhjälpta hinder i offentliga byggnader samt på allmänna områden.

I samband med att Plan- och bygglagen reviderades 2017 togs med en skrivning i lagen att närmare föreskrifter och anvisningar kan ges-, men har detta i praktiken lett till en förbättring? Av verkställighetsuppföljningen framgår inte att någon konkret förbättring skulle ha skett.

Åtgärd 6: Landskapsregeringen ordnar informationstillfällen för tillgänglighet i byggnader och miljöer.

Den föreläsning som förbundet var med och ordnade lockade tyvärr inte så många deltagare. Allt från arkitekter och inredare till kommunala tjänstemän, men det har i praktiken visat sig vara svårt att nå ut till alla berörda.

Förbundet påminner om att arbetet för ökad tillgänglighet behöver ske kontinuerligt. Det räcker inte med enskilda punktinsatser, och därför har förbundet efterlyst en tjänst som "tillgänglighetsresurs", tillsatt av landskapsregeringen.

Vi påminner också om att tillgänglighetsfrågorna inte gäller bara infrastrukturavdelningen.

Åtgärd 7: Se över möjligheterna att ställa krav på användbarhet och tillgänglighet vid upphandlingen av busstrafik, nya färjor, renovering av färjor och vid privatisering av färjetrafik.

Förbundet konstaterar att det återstår en hel del att göra för ökad tillgänglighet.

Busstrafiken i stadstrafiken fungerar smidigt för rullstolsburna, äldre och personer med barnvagnar. Alla stadsbussar är tillgängliga och anpassade och niger för lätt påstigning. Alla busschaufförer utbildas kontinuerligt via Yrkesskolans kurs "Hur man servar personer med funktionsnedsättning."

På landsbygden däremot finns viktiga saker att beakta vid upphandling:

Idealet är lågtröskelbussar även i landsortstrafiken. För att en rullstolsburen person ska kunna åka buss på den åländska landsbygden idag måste personen meddela bussbolaget med 24 timmars varsel och ange hållplats, tidpunkt och sträcka. Detta för att bussen behöver förberedas för borttagande av befintliga stolar och kunna uppfylla EU-krav för rullstolar i landsortstrafik. Med tillgängliga bussar skulle bussåkandet för rullstolsburna avsevärt underlättas.

För optimal bussåkning på landsbygden borde följande beaktas vid en upphandling:

Tillgängliga bussar med rullstolsplats och integrerad barnstolsplats så att hela familjen kan åka med, hiss som klarar av att lyfta permobil och rullstolar, rullande digital skyltinfo och automatisk röst på strategiska hållplatser, hörslinga, punktskrift på stoppknapparna (observera att stoppknapparna behöver vara på låg höjd så att alla kan nå dem, punktskrift ska inte vara placerad i taket där den blir mycket svår att tyda), toalett, luftkonditionering.

Viktiga sträckor där tillgängliga bussar primärt behöver prioriteras är Godby centrum, Maxinge och Mariehamns centrum.

När det gäller verkställigheten av denna åtgärd undrar förbundet på vilket sätt beställaren har kontrollerat att anpassningar är heltäckande och beaktar olika funktionsnedsättningar? Finns det checklistor eller liknande dokument som grund?

Förbundet hoppas att landskapsregeringen, om begagnade skärgårdsfärjor köps in, beaktar alla aspekter av tillgängligheten.

Åtgärd 8: Tydliggöra vid anbudsförfrågan hur busshållplatserna utformas för att vara användbara och tillgängliga. Landskapslagstiftningen om yrkesmässig trafik förnyas och tydliggörs. Lagförslaget skickas under hösten på remiss och lagtinget får förslaget på sitt bord vid årsskiftet.

Förbundet hänvisar till kommentaren om heltäckande åtgärder gällande föregående åtgärd, det vill säga att hela tillgänglighetsbegreppet ska beaktas för att resultatet ska bli bra. Alla hållplatser borde utformas på liknande sätt, så att utformningen blir enhetlig för hela Åland. Vi önskar att information om detta, exempelvis checklistor, skulle finnas som bilaga eller länk.

Åtgärd 9: I samband med utformning av nya hamnar, terminaler och större renoveringar finansierade med landskapets medel säkerställa tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Vi påminner om att åtgärden också ska omfatta innemiljöerna (inre arbetsmiljön).

Åtgärd 10: Förbättra landskapets information vid bokning och i turlista gällande tillgänglighet. I vidtagna åtgärder det finns som kommentar:

Vi undrar vad som menas med skrivningen "Ålandstrafiken har begärt information och symboler för diabetiker, synskadade, epileptiker m.fl. från Handicampen för att kunna informera besättning och busschaufförer om hur man bäst kan vara uppmärksam på olika funktionsnedsättningar. Väntar svar."?

Förbundet påminner om att kansliet kallas för Handicampen, men att det är de olika föreningarna som bäst känner till symboler för sina målgrupper. Förbundet vet inte när denna kontakt har skett, och till vem.

När det gäller symboler för tillgänglighet hänvisar vi till våra kommentarer gällande åtgärd 14.

Förbundet har via medlemsföreningarna hört att turlistan inte är helt tillgänglig, den fungerar till exempel inte på skärmläsare för personer med synnedsättning, och ber därför infrastrukturavdelningen/Ålandstrafiken åtgärda detta.

Åtgärd 11: Utredda tillsynsansvaret för EU-förordningar nr 181/2011 och 1177/2010

De nämnda EU-förordningarna gäller rättigheter vid busstransport och rättigheter vid resor till sjöss och på inre vattenvägar och är viktiga delar för att personer med funktionsnedsättning ska kunna röra sig och vara delaktiga i samhället.

Förbundet anser att tillsynsansvaret behöver klargöras så fort som möjligt, om allt inte redan är klart. Det är inte skäligt att utredningen ska ta flera år i anspråk.

Åtgärd 12: Utbilda personal inom avdelningen och Ålandstrafiken i enlighet med gällande EU-förordningar.

I redovisningen står det att "Personalen informeras löpande om gällande EU-förordningar." Förbundet anser att det borde framgå på vilket sätt detta sker och till vem.

Åtgärd 13: För att höja transporternas och tjänsternas kvalitet övervägs ny lagstiftning för yrkeskompetens för taxichaufförer där även utbildning om personer med funktionsnedsättning ingår.

Utbildningen är väldigt viktig för att alla personer ska få ett gott och respektfullt bemötande. Vi påminner om Tillgänglighetsutbildningen som arrangeras av Yrkesskolan som en del i yrkeskompetensen för busschaufförer som skulle kunna anpassas för att även passa taxichaufförer.

Vi hoppas att lagförslaget ska prioriteras.

Åtgärd 14: Tillgänglig turism: Fortsätta arbetet med att hitta former för ökad tillgänglighet inom turismsektorn genom näringslivsutvecklarens deltagande i arbetsgrupper så som "Tillgänglig turism" och "City Mariehamn" och inom arbetet med utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland. I vidtagna åtgärder det finns som kommentar:

Som en verkställd åtgärd står följande:

"Visit Åland tillsammans med Ålands Handikappförbund r.f. drev under åren 2015–2018 ett samarbetsprojekt med finansiering av LR:s initiativ Kraftsamling för tillväxt och inflyttning. Projektet slutredovisades 2019. I slutrapporten framkommer att projektet arbetat med tillgänglighet genom tillgänglighetsinventeringar <https://www.visitaland.com/tillgangliga-aland/inventerade-anlaggningar/>".

Förbundet undrar varför detta projekt nämns här? Beror det på finansieringen? I övrigt har all planering och allt arbete utförts av andra aktörer än landskapsregeringen.

Förbundet lämnade via nätverket Turism för alla till rådet för personer med funktionsnedsättning (avslutat 31.12.2019) ett förslag till ett gemensamt symbolsystem för tillgänglighet för Åland. **Bilaga 1.** Inget har hörts från LR.

Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland kunde skrivas ut med sitt fullständiga namn, och det skulle vara bra med en länk till agendan i verkställighetsuppföljningen.

Förbundet undrar vad som menas med följande: "Inget av de projekt som blev beviljade stöd under 2020 har sökt stöd med tyngdpunkt på ökad tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga eller andra funktionsnedsättningar eller beskrivit aktiva åtgärder för det samma, även om det möjligtvis förekommit."? Handlar det inte om projekt som borde ha haft och bifogat en plan för tillgänglighet? I så fall kunde detta förtydligas.

Åtgärd 15: Göra en översyn för vilka indikatorer som styr de stöd som näringsavdelningen beviljar samt se hur stödsystemen kan utvecklas för att premiera tillgänglighet och användbarhet.

Eftersom åtgärden inte ännu har uppfyllts och arbetet med programförslaget pågår, önskar förbundet ha möjlighet att ge input till programmet.

Åtgärd 16: Samordna och arrangera kontinuerlig fortbildning för landskapsregeringens förvaltning och myndigheter gällande tillgänglighet och bemötande.

Förbundet konstaterar att enligt informationen i redovisningen för åtgärden borde det istället stå i texten att ingen fortbildning har hållits under 2019 och 2020.

Åtgärd 18: Ett projekt där centrala dokument som beskriver landskapsregeringens verksamhet tas fram i formatet "Lättläst".

Åtgärden har inte påbörjats, och förbundet hoppas därför att landskapsregeringen prioriterar detta. Det finns många som är betjänta av och gärna använder lättläst material. Också punktskrift ska finnas med.

19: Landskapsregeringens nya webbplats ska kontinuerligt granskas så att den är tillgänglig och användbar. Webbplatsens utveckling ska följa senaste standard när det gäller tillgänglig och användbar teknik.

Det står att "Med anledning av att regeringen.ax från och med den 23 september 2020 omfattas av kraven i landskapslagen (2019:7) om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningen, har en granskning av webbplatsens tillgänglighet beställts via Åda från en tredje part som är expert på webbtillgänglighet. I samarbete med webbleverantören går resultaten av granskningen genom och åtgärdsplan utarbetas för ev. Brister."

Landskapsregeringen har ett ansvar att följa upp att myndigheterna och andra berörda uppfyller lagen. Hur sker detta i praktiken? Har landskapsregeringen tagit emot klagomål?

Åtgärd 20: De digitala tjänster som tas fram inom den digitala agendan ska vara användbara och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Detta för att säkra att hela den åländska befolkningen kan ta del av den utvecklade servicen.

Landskapsregeringen borde kontrollera att alla underlydande myndigheter (avdelningar) har tillgängliga webbplatser. Hur är det exempelvis med Fastighetsverket?

Åtgärd 23–25: Utarbeta ny socialvårdslag och lagstiftning som sammanhänger med den. Följa med reformen av funktionshinderslagstiftningen på rikssidan och eventuellt sammanslå handikappservicelag och lag om specialomsorger av utvecklingsstörda till en funktionshinderslag. Följa med reformen om stärkande av självbestämmanderätten för klienter inom socialvården och patienter inom hälso-och sjukvården för eventuella lagstiftningsåtgärder.

Även om en ny socialvårdslag trädde i kraft 1.1.2021 på Åland, så vill förbundet påminna om att lagstiftningen har varit föråldrad och inte följt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning sedan 2016. Förbundet deltog i remissrundan men fick inte gehör för sina synpunkter gällande jour dygnet runt. Till denna del upplever förbundet att den åländska socialvården är sämre än rikets socialvårdslag. Vi anser att vi inte har fått vara delaktiga i ett tillräckligt tidigt skede och i tillräcklig grad i arbetet med ny socialvårdslag.

Vi påminner om att det återstår mycket arbete med lagstiftningen, exempelvis gällande tvångsåtgärder.

Vi undrar varför förbundet nämns i åtgärd 24 och 25? Förbundet har fått löfte om att få vara med i arbetet med den nya funktionsrättslagstiftningen och vi hoppas att så blir fallet. Det är dock osäkert när arbetet med lagen går vidare i riket. Om vi inte har en reell möjlighet att påverka borde vi inte nämnas i åtgärderna.

Åtgärd 27: En reviderad version av guide för barn i behov av särskilt stöd arbetas fram i samarbete med Ålands handikappförbund

Förbundet har under år 2020 uppdaterat sin socialskyddsguide i syfte att göra den mera lättläst och tydlig. Förbundets guide gäller alla, inte endast barn med funktionsnedsättning.

Föräldrar till barn med funktionsnedsättning kunde vara betjänta av en egen lättläst guide, digital eller tryckt, specifikt gällande stöd och service till barn med funktionsnedsättning och barnfamiljer där det finns barn med funktionsnedsättning. Detta är något som förbundet önskar att landskapsregeringen tittar närmare på.

Det är önskvärt att all information som berör personer med funktionsnedsättning skulle finnas samlad på ett ställe för att vara lättillgänglig.

Åtgärd 29: Delta i det nordiska expertnätverket för FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning för att säkerställa ett nordiskt funktionshinderssamarbete

Nätverket har arbetat med ett mycket viktigt område och Åland kunde gärna lämna önskemål om att arbetet skulle fortsätta.

Åtgärd 30: Landskapet Åland deltar med en sakkunnigmedlem i den nationella delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Förbundet påminner om att de korta remisstiderna i praktiken flera gånger har gjort att förbundet inte har hunnit lämna utlåtanden, och därför i praktiken inte kunnat vara delaktiga.

Åland har inte en fullvärdig medlem och det är väldigt viktigt att det åländska perspektivet lyfts i delegationen. Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning faller inte till alla delar inom åländsk behörighet och därför skulle det vara viktigt att Åland har status som fullvärdig medlem i delegationen.

Åtgärd 31: Bidra med sakkunskap i rådet för personer med funktionsnedsättning för landskapet Åland.

Förbundet har starkt ifrågasatt att landskapsregeringen inte tillsatte ett råd för personer med funktionsnedsättning för år 2020. Landskapsregeringen har inte följt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och principen om delaktighet. Det förra rådets mandatperiod kunde ha förlängts till och med 31.12.2020, eller längre, under tiden för utvärderingen.

Utvärderingen har inte påbörjats som planerat. Förbundet önskar att utvärderingen görs så fort som möjligt och utförs så att personer som har ingått i rådet, och som kommer att ingå i det råd som planeras tillsättas i mars 2021, får vara delaktiga.

Åtgärd 32: Samordna och arrangera utbildning för social- och hälsovårdspersonal samt andra berörda gällande våld och personer med funktionsnedsättning

Förbundet konstaterar att personer med funktionsnedsättning inte verkar ha haft så stort utrymme i de utbildningar som har ordnats. Vidare undrar vi om det som har ordnats har lett till en utveckling och en förbättring i praktiken?

Åtgärd 33: Ta fram informationsmaterial om personer med funktionsnedsättnings rättigheter att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp (punktskrift, ljudformat och lättläst format).

All info borde finnas i tillgängligt format, inte endast materialet i denna åtgärd. Vi har inte lyckats hitta det informationsmaterial som hänvisas till Om personer med funktionsnedsättnings rättigheter att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp (punktskrift, ljudformat och lättläst). Antingen bör materialet göras mer lättillgängligt att hitta, alternativt produceras.

Åtgärd 38: Utveckla det förebyggande, stärkande och hälsofrämjande arbetet kring äldres psykiska hälsa och utveckla formerna för det multiprofessionella samarbetet kring de individer som behöver mycket stöd genom projekt Äldres psykiska ohälsa

Förbundet saknar information om vad som har hänt efter april 2019. Hur ser det ut gällande boendestöd för äldre personer?

Åtgärd 39: Gå igenom lagstiftningen på miljöbyråns område för att kontrollera om det i lagstiftningen finns hinder för personer med funktionsnedsättning och föreslå ändringar där det finns behov.

Förbundet anser att landskapsregeringen borde ha kontaktat förbundet också, som representant för funktionsrättsrörelsen på Åland.

Det borde väl finnas annat än assistanshundar som berör personer med funktionsnedsättning som hör till miljöbyråns ansvarsområde? Vi påminner om att det finns områden som kan orsaka praktiska problem, exempelvis rätten till att ha med sig sin assistanshund i relation till hänsyn till personer med allergier.

Åtgärd 40: Tillgängliggöra områden inom naturreservat i större omfattning för personer med funktionsnedsättning.

Så här står det i redovisningen: "Som ett led i arbetet har en ramp planerats och byggts på Herrö naturreservat för att tillgängliggöra en större del av reservatet även för rullstolsburna och personer med andra hjälpmedel. En genomgång av skyltning och annan information

inom naturreservaten har påbörjats. Planering av andra möjliga åtgärder i andra naturreservat har påbörjats.”

Förbundet har nyligen hört att brukare upplever naturområdet vid Herrön som otillgängligt. Det är illa om arbetet inte har utförts på ett ändamålsenligt sätt, och förbundet förväntar sig att detta kontrolleras och åtgärdas så fort som möjligt. Förutom tillräcklig information i redovisningen, behöver den vid behov ändras för att motsvara verkligheten.

Redovisningen ger inte tillräcklig information om vad som konkret har hänt. När landskapsregeringen går vidare med planerna borde både brukare och sakkunniga involveras, så att resultatet blir så bra som möjligt.

Enligt uppgift från miljöbyrån vid landskapsregeringen har de gjort tolkningen att elrullstolar är tillåtna där det finns sådana stigar att rullstolarna går att använda och där området är anpassat för rullstol. Förbundet anser att dylika tolkningar kan vara svåra att göra i enskilda fall, och ber därför landskapsregeringen se över och vid behov uppdatera gällande lagstiftning, för att tillåta användningen av elrullstolar på naturområden. Detta handlar om delaktighet och tillgänglighet, viktiga grundstenar i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd 41: LR skall genom förordning utfärda närmare bestämmelser om den medicinska rehabiliteringen enligt § 55 i hälso- och sjukvårdslagen.

I redovisningen borde det tydligt framgå att åtgärden inte har verkställts. Denna åtgärd har funnits i planerna under lång tid, och borde prioriteras. I § 55 står: Närmare bestämmelser kan utfärdas genom förordning om den medicinska rehabiliteringen, och förbundet anser att landskapsregeringen omgående borde utarbeta en förordning.

Åtgärd 42: LR skall ta ställning till uppdatering av LR instruktionen för handläggning av medicinsk rehabilitering från 2009.

Förbundet undrar varför det finns en åtgärd som handlar om att något kanske ska göras? Har arbetet påbörjats och har en grupp tillsatts? Om inte, borde det framgå att åtgärden inte har verkställts.

Åtgärd 43: En plan för ökad tillgängligheten inom Ålands hälso- och sjukvård utarbetas vidare. Planen verkställs inom året 2018.

Förbundet påminner om att alla aspekter av begreppet tillgänglighet behöver beaktas i arbetet. Enligt uppgift är exempelvis inte ÅHS telefonsystem fullt ut tillgängligt, och i så fall behöver det åtgärdas. Man kan aktivera lyssna-funktionen på ÅHS hemsida vilka telefonnummer man ringer för att få kontakt gällande olika sjukvårdsärenden. När man ringer möts man emellertid av en automatisk telefonsvarare och får sex olika alternativ att välja på, vilket innebär val av sifvertangenter som inte är tillgängligt för till exempel synskadade. Vid val av online tidsbokning på hemsidan finns ingen lyssna-funktion. Kontaktinformationen behöver bli betydligt mer tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Det saknas också tillräckliga ledstråk som är till nytta för personer med synnedsättning.

Åtgärd 44–46: Fortbildningsinsatser för att öka lärarnas beredskap och kompetens att hantera olika typer av särbehov i grundskolan. Fortbildningsinsatser gällande ”stöd för lärande” som är grundskolans läroplansanvisningar för specialundervisningen. Fortbildningsinsatser för att öka lärarnas beredskap och kompetens att hantera olika typer av särbehov på gymnasie- och högskolenivå.

Förbundet påminner om att det behövs kontinuerliga fortbildningsinsatser, inte enstaka punktinsatser.

Förbundet anser att ordet särbehov borde bytas ut. I redovisningen nämns inte alls Högskolan på Åland. Betyder det att skolan inte har vidtagit några åtgärder?

Åtgärd 47: Fortbildningsinsatser för att höja arbetsplatshandledares kompetens och beredskap att handleda studerande med särskilda behov på arbetsplats.

Förbundet konstaterar att detta är en viktig åtgärd som borde ha prioriterats.

Åtgärd 48: En särskild lag om elev- och studerandevård utarbetas för att gälla alla utbildningsnivåer.

Förbundet konstaterar att det endast är barnomsorg och grundskola som omfattas av skrivningarna om barn- och elevhälsa. Hur är det med de andra utbildningsnivåerna?

Åtgärd 49: Revidering av grundskolelagen genomförs.

Förbundet har inte fått vara med under processen med framtagande av den nya lagen, och i förslaget till lagen nämndes inte ens FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det finns mycket att göra när det gäller att få FN-konventionen som en naturlig del i arbetet med ny lagstiftning. Konventionen borde beaktas i alla processer, så

att en funktionsrättskonsekvensanalys alltid görs. Förbundet ser det som en brist att det i den nya lagen saknas en oberoende tillsynsmyndighet gällande grundskolan. Förbundets utlåtande om lagen bifogas. **Bilaga 2.**

Åtgärd 50: En revidering av grundskolans läroplan påbörjas.

Förbundet konstaterar att den nya läroplanen innehåller sådant som förbundet påpekade i sitt yttrande och ser att det är väldigt viktigt att förbundet, som företrädare för personer med funktionsnedsättning på Åland, får vara delaktiga i arbetsprocesser som denna.

Åtgärd 51: Alternativa undervisningsformer möjliggörs i grundskolelag.

Speciellt för barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och utåtagerande barn har det efterlysts en resursskola. Detta är något som förbundet hoppas att landskapsregeringen utreder vidare så fort som möjligt.

Åtgärd 53–54: Revidering av LL om Ålands gymnasium för att möjliggöra flexibla studievägar. SORA-lagstiftningen införs i LL om Ålands gymnasium och LL om Högskolan på Åland.

Vi undrar om rapporten finns tillgänglig, och var i så fall? Har brukare och andra sakkunniga fått vara delaktiga i arbetsgruppens arbete?

Åtgärd 55: Grundskolans stöd för lärande införs i läroplansgrunderna för utbildning på gymnasienivå för att uppnå enhetlighet och kontinuitet i stödåtgärderna.

Varför infördes inte stöd för lärande för den allmänbildande utbildningen? Åtgärden har inte verkställts fullt ut. Det borde vara en rutin att stöd för lärande alltid ses i samband med att läroplanen uppdateras.

Åtgärd 56: En handlingsplan för utveckling av specialundervisningen tas fram i Ålands yrkesgymnasium.

Det är bra att en handlingsplan har utarbetats även om arbetsgruppen inte ansåg att det fanns behov av mera detaljerad sådan.

Förbundet reagerar på följande skrivning i handlingsplanen: "Malet med studierna är att den studerande skall få beredskap för att arbeta inom olika slag av dagverksamhet samt att den

studerande skall bli så självständig som möjligt.” Detta kan i praktiken betyda att Yrkesträningsprogrammet endast ses som en förberedelse för dagverksamhet, inte arbete i en vidare bemärkelse.

Mer resurser behövs, exempelvis behövs också assistenter på gymnasienivå, och det är viktigt att se över utbildningsmöjligheterna och bredda dem.

Åtgärd 57: Individuella studievägar möjliggörs i Ålands yrkesgymnasium.

Informationen i redovisningen är otydlig och säger inget om tidsplanen och vad som har hänt i praktiken.

Åtgärd 58: Bredare utbud av utbildningsalternativ på gymnasienivå skapas, även riktade insatser kring olika specialbehov.

Förbundet anser att utbildningsalternativen borde bli fler. Informationen i redovisningen är otydlig och säger inget om vad som har hänt i praktiken, och när.

Åtgärd 59: Samordning och koordinering av LIA-platser och praktikplatser för personer med funktionsnedsättning.

Vi saknar information om när arbetsgruppens förslag har getts. Redovisningen säger inget om vad arbetsgruppens förslag har lett till.

Åtgärd 60: Skapa ett nätverk bestående av representanter med förankring i idrott-, ungdom- och kulturverksamhet tillsammans med handikappförbundets olika medlemsföreningar.

En av de vidtagna åtgärderna är detta: ”Under 2019 tog RIMH initiativ till ett utvecklande av konceptet ”Motion på recept”. Ålands idrott har sedan 2009 drivit satsningen som går ut på att personer som av olika orsaker behöver vara mera fysiskt aktiva genom läkarutlåtanden ska erbjudas idrotts- och motionsaktiviteter av de åländska idrottsorganisationerna. Satsningen har småningom stannat av och RIMH tillsatte därför en arbetsgrupp bestående av sakkunniga med uppgift att utveckla satsningen. Även personer med funktionsnedsättningar ska beröras av Motion på recept.”

Förbundet ställer sig frågande till skrivningen om att motion på recept också gäller personer med funktionsnedsättning. Det borde vara självklart att det gäller alla. Vidare framgår det inte i texten om åtgärden har lett till något i praktiken.

Det planerade nätverket borde tillsättas. Förbundet anser att ett mera informellt nätverk kunde finnas, vid sidan av rådet för idrott, motion och hälsa.

Åtgärd 61: I samverkan med nätverket ta fram ett utbildningspaket för ledare i verksamheter riktade till ungdomar i syfte att öka kunskapen om funktionsnedsättningar.

Förbundet konstaterar att åtgärden inte har verkställts eftersom det nätverk som nämns inte, enligt förbundets information, finns.

Åtgärd 62: Ansökningar för att öka tillgängligheten och användbarheten vid befintliga idrottsanläggningar kommer att prioriteras i samband med fördelning av penningautomatmedel.

Förbundet saknar information om vad som ska bifogas ansökningar när det gäller planer för ökad tillgänglighet. Vilka planer eller checklistor ska bifogas? Både den som ansöker och den som behandlar ansökningar behöver ha tillräcklig kunskap om tillgänglighetsfrågor.

Åtgärd 63: Kulturbyrån kommer med utgångspunkt i utredningen kring tillgänglighet i och omkring landskapets olika kulturhistoriska sevärdheter sammanställa en översikt över möjligheter och tillvägagångssätt för att förbättra tillgängligheten kring dessa.

Redovisningen knyter inte direkt an till åtgärden. På vilket sätt är databasen och fornminnesregistret kopplade till information om tillgänglighet? Vi påminner om alla former av tillgänglighet behöver beaktas, inte bara fysiska. Till exempel är det viktigt att beakta kognitiva funktionsnedsättningar när det gäller information och skyltning. Vi konstaterar att arbetet med fornminnesregistret har inletts 2017, men undrar vad som har hänt efter det? Finns det en tidsplan för åtgärden?

Åtgärd 64: Baserat på översikten över möjligheter och tillvägagångssätt för att förbättra tillgängligheten kring landskapets kulturhistoriska sevärdheter önskar kulturbyrån genomföra förbättringar kring åtminstone en av sevärdheterna.

Den uppsökande verksamheten vid Ålands museum är bra och viktig, och vi hoppas att den fortsätter och kan inkludera flera personer. Speciellt i den pandemi vi lever i är digitala

alternativ viktiga. Vi hoppas att de audiovisuella guidningarna kan anpassas också till den synskadade målgruppen.

Förbundet känner till att den planerade hissen vid Eckerö post- och tullhus eventuellt senareläggs för att möjliggöra finansieringen och förverkligandet av besökarcentret i Bomarsund till 9.6.2022. Vi utgår från att planerna för besökarcentret beaktar alla tillgänglighetsaspekter och att förbundet kommer att höras i ett tidigt skede när ändringar är möjliga.

Åtgärd 65: Ålands museums webbplats ska göras i ett tillgängligt format i enlighet med internationella riktlinjer.

Förbundet konstaterar att WCAG 2,1 AA kraven för webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningar, myndigheter och kommuner trädde ikraft 23.9.2020. Hemsidan borde ha lanserats tidigare.

Förbundet tipsar om följande checklista för tillgänglighet och mångfald i museer, generellt: http://kulttuuriakaikille.fi/doc/checklistor/Checklista_gallande_tillganglighet_och_mangfald_i_museer.pdf

Åtgärd 66: Information om tillgängligheten vid landskapets sevärdheter ska finnas sammanställd på webbplatsen.

Förbundet anser att informationen borde finnas samlad på ett enda ställe, för bättre tillgänglighet.

Åtgärd 67: Ordna utbildning för personalen för att få ännu bättre kunskap om personer med funktionsnedsättning samt om deras kapacitet och vad de kan tillföra.

I vidtagna åtgärder finns det som kommentar: "AMS har via Ålands handikappförbund försökt få tag på erfarenhetsexperter som kunde delge kunskap, men inte lyckats."

Informationen om verkställigheten av denna åtgärd är missvisande. AMS har kontaktat förbundet, som sin tur har hänvisat till de olika medlemsföreningarna för erfarenhetsexperter. Frågan gällde utbildning om specifika funktionsnedsättningar och det kan medlemsföreningarna bäst. Enskilda medlemsföreningar har enligt uppgift inte blivit kontaktade av AMS.

Det framgår inte av redovisningen om utbildning har ordnats.

Åtgärd 68: Anpassa verksamhetsutrymmena så att de beaktar alla aspekter av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Enligt redovisningen har inte alla aspekter av tillgängligheten beaktats.

Åtgärd 69: Ordna utbildning för personalen i enkel info och lättläst samt i tillgänglig informationsförmedling och kommunikation.

Redovisningen är otydlig. Betyder detta att också utbildning om lättläst och i övrigt tillgänglig text har ordnats?

Åtgärd 70: Producera inf filmer med både text och ljud.

Det nämns en film. Förbundet har inte hittat en på AMS hemsida, och undrar därför var filmen finns?

Åtgärd 71: Ordna service och tjänster så att de är tillgängliga även för personer som har svårigheter att besöka AMS verksamhetsutrymmen.

Förbundet påminner om att e-tjänster inte fungerar för alla, eftersom det kräver att personen har bank-id.

Åtgärd 73: Informera om möjligheten att anställa personer med funktionsnedsättning inom ramen för AMS service och åtgärder i syfte att få tillgång till fler arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning.

Redovisningen är otydlig och säger inget om när och till vem AMS informerar om möjligheten att anställa personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd 74: Utveckla samarbetet och samverkan med myndigheter ansvariga för "verksamhet i sysselsättningssyfte för handikappade" och "arbetsverksamhet för handikappade" i syfte att få övergången från AMS service och tjänster till sådan verksamhet så smidig och bra som möjlig.

Redovisningen säger inget om vad den nämnda samverkan har lett till i praktiken, och om kontakterna har fortsatt.

Förbundet saknar ett brett samhällsfördrag där nyckelaktörer tillsammans går in för att prioritera detta område. Förbundet har i slutet av 2019 genom en skrivelse önskat att landskapsregeringen skulle tillsätta en arbetsgrupp i syfte att se över samordningsmöjligheter för verksamheter inom området sysselsättning och arbete för personer med funktionsnedsättning på Åland. Skrivelsen bifogas. **Bilaga 3.** Ingenting har hänt.

Åtgärd 75: Informera om det stöd AMS kan bevilja arbetsgivare för specialarrangemang på arbetsplatsen som är nödvändiga för att eliminera eller lindra de olägenheter som en skada eller sjukdom medför.

Redovisningen saknar närmare information om vilka aktörer som avses. Vi saknar också ordet funktionsnedsättning, vid sidan av orden skada och sjukdom i åtgärden.

Åtgärd 76: Nya inom- och utomhusskyltar tas fram enligt "Skyltdirektiv för ÅHS" vartefter behov uppstår.

Texten om upphandling säger inget om vad som har hänt i praktiken när det gäller ökad tillgänglighet. Vi konstaterar att en hel del utöver skyltningen finns att utveckla inom ÅHS. Ett viktigt exempel är den automatiska telefonsvarartjänsten med hänvisning till olika knapptryckningsalternativ för att komma vidare till bokning, som inte fungerar för personer med synnedsättning.

Åtgärd 77: Rutinerna vid ny- och ombyggnation följs enligt framarbetade direktiv så att tillgänglighetsaspekterna beaktas.

Det är fint att Ålands handikappförbund och dess medlemsföreningar, som besitter värdefull kunskap om hur det är att leva med funktionsnedsättning, nämns. Förbundet bidrar gärna med input och utlåtanden gällande tillgänglighet, men vi påminner om att alla aktörer alltid ska basera sitt tillgänglighetsarbete på egen tillräcklig kunskap eller ta hjälp av externa konsulter.

Vi anser att denna åtgärd inte ska behöva nämnas skilt, eftersom det borde vara självklart att så ska ske.

Arbetsgruppen som nämns har inte kontaktat förbundet under tiden för åtgärdsprogrammet.

Åtgärd 79: ÅHS deltar genom sin representant och ersättare i rådet för personer med funktionsnedsättning i landskapet Åland.

Förbundet påminner om det inte har funnits ett råd efter 31.12.2019.

Åtgärd 81: Glasdörrarna i huset där bland annat psykiatriska kliniken finns förses med kontrastmarkeringar.

Förbundet konstaterar att denna åtgärd inte kan anses vara uppfylld då kontrastmarkeringen på dörrarna till psykiatriska kliniken är väldigt diskreta.

Utvärdering av åtgärdsprogrammet och medskick till kommande program

Det är en självklarhet att ett framåtsträvande och demokratiskt självstyrande område som Åland ska ha ett åtgärdsprogram för att implementera FN-konventionen liksom Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland.

Finland har nyligen antagit det andra nationella handlingsprogrammet för FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (finns ännu tyvärr endast på finska): https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162687/STM_2021_2_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Åland ska inte vara sämre, och förbundet anser att kommande åtgärdsprogram (handlingsprogram) i likhet med Finlands, ska gälla alla olika förvaltningsområden liksom samhället generellt (beaktas i all verksamhet). I det nationella programmet har även FN:s agenda för hållbar utveckling (Agenda 2030) legat till grund.

I Ett tillgängligt Åland 2017–2020 stod det att ”Avgränsningen mot den egna förvaltningen gör utvecklingsarbetet hanterbart, och systemet med samordning och uppföljning gör arbetet synbart.” Förbundet ser att det finns fördelar med en sådan avgränsning, men anser att åtgärdsprogrammet borde omfatta mera än den egna förvaltningen, med hänvisning till att FN-konventionen gäller hela samhället.

Landskapsregeringen har ett huvudansvar i arbetet mot ett mer inkluderande, inte endast med fokus på tillgänglighet. Med andra ord borde kommande åländska program omfatta mera än det förra, och sikta på att öka medvetenheten om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning samt implementeringen av FN-konventionen i det åländska samhället.

Programmet ska finnas till för att konventionen ska verkställas på Åland, och landskapsregeringen visar med ett nytt program att den tar sitt ansvar och prioriterar mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vissa åtgärder i Ett tillgängligt Åland 2017–2020 är väldigt små och praktiska. Vi efterlyser i kommande åtgärdsprogram ett tydligare fokus på hela FN-konventionen, det vill säga alla artiklar och allmänna principer, inte endast tillgänglighet.

Arbetet med att förbättra livsvillkoren och delaktigheten för personer med funktionsnedsättningar behöver fortsätta, och då är ett åtgärdsprogram antaget av landskapsregeringen en viktig del.

När Ett tillgängligt Åland 2017–2020 togs fram fanns följande teman som utgångspunkt;

- Utbildning, fortbildning och kompetensutveckling (internt fokus)
- Informationsförmedling och kunskapsspridning (externt fokus)
- Nätverkande och samarbeten
- Digitalisering och tillgänglighet
- Utveckling av den fysiska tillgängligheten
- Utveckling av service och stödåtgärder
- Förbättrad lagstiftning och styrdokument
- Fungerande tillsyn och uppföljning

I Ett tillgängligt Åland stod det att: "...en stor del av den åländska lagstiftningen är utdaterad och stämmer inte överens med konventionens krav, det råder en stor kunskapsbrist, både kring funktionsnedsättningar i sig och kring metoder för ökad tillgänglighet, förhållandena inom utbildningssystemet och på arbetsmarknaden är bristfälligt anpassade för personer med olika former av funktionsnedsättningar och det saknas ett övergripande system för tillsyn och uppföljning av funktionshinderspolitiska åtgärder."

Förbundet ser att samma utmaningar finns kvar, och behöver beaktas i ett nytt program också. Vi hänvisar också till resultaten från förbundets rapport om situationen för personer med funktionsnedsättning. Rapporten bifogas. **Bilaga 4**. Också bristen på statistik är en fråga som behöver finnas med framåt.

Också i kommande åtgärdsprogram ska de enskilda artiklarna finnas med som grund. Utgångspunkt kunde vara konventionens artiklar och centrala principer, vilka tas upp i tur och ordning, och under dessa kunde sedan olika planerade åtgärder (och ansvariga) nämnas. Detta skulle göra strukturen i programmet mera logisk och tydligare lyfta fram rättigheter enligt FN-konventionen.

Exempelvis gällande artikel 27 (arbete) påminner förbundet om att det är en fråga som gäller alla avdelningar inom LR och alla underlydande myndigheter, inte endast AMS. Utgångspunkten borde vara allas rätt till arbete. Också mera konkreta och avgränsade åtgärder kan ingå i programmet, men de övergripande strukturella frågorna borde prioriteras. Sedan berör till exempel frågan om arbete också AMS och vad myndigheten kan göra, men fokus är större än så.

Detsamma gäller tillgänglighet (artikel 9). När det gäller tillgänglighet och anpassning hänvisar vi till universell design/design för alla. Lösningar ska så långt som möjligt vara utformade att fungera för alla. Exempelvis ska inte en rullstolsburen person behöva använda en annan ingång än huvudingången för att ta sig in i en byggnad. Utförda och nämnda

tillgänglighetsinventeringar borde följas upp och användas som underlag för praktiska förbättringar.

Tillgänglighet och tillgänglighetsdirektivet berör alla offentliga myndigheter och borde finnas på ett ställe i kommande program. Hellre än att varje avdelning och underlydande myndighet separat ska ta upp utbildning/fortbildning som en åtgärd, borde detta finnas som en gemensam punkt. Utbildning borde koordineras och ordnas gemensamt för alla intresserade. Förbundet kan gärna vara bollplank och ge input vid behov. Exempelvis ser förbundet områden som kvinnors hälsa och arbetslivet för personer med funktionsnedsättning som högaktuella.

I Ett tillgängligt Åland 2017–2020 tog avdelningarna och myndigheterna själva fram sina respektive åtgärdsförslag som förankrats i den dagliga verksamheten och fokuserat på områden i behov av utveckling. Inför ett nytt åtgärdsprogram är det bra att varje avdelning ska utarbeta sina egna åtgärder, men samtidigt borde fokus tydligare ligga på artiklarna i konventionen. För att kunna ta fram vettiga åtgärder i enlighet med FN-konventionen behöver alla tjänstemän på landskapsregeringen mera kunskap om konventionen.

Grunden för ett inkluderande och tillgängligt samhälle är ökad kunskap om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, och förbundet anser att landskapsregeringen borde sköta den roll som förbundet idag har genom sitt rättighetsutbildarprojekt. Information om konventionen och rättigheter för personer med funktionsnedsättning riktad till förvaltningen och berörda myndigheter borde handhas av landskapsregeringen, speciellt eftersom PAF larmar för att tredje sektorns finansiering inom de närmsta åren drastiskt kommer att minska. Arbetet med information behöver organiseras och pågå på lång sikt och tryggas genom annat än finansiering med penningautomatmedel.

I Ett tillgängligt Åland står att "Dialog med handikapporganisationer och tvärsektoriell ansvarsfördelning är i detta åtgärdsprogram liksom det förra åtgärdsprogrammet högt prioriterat." Det nationella handlingsprogrammet har utarbetats i samarbete med funktionsrättsrörelsen, och vi hoppas på samma arbetssätt när det nya åländska programmet ska utarbetas.

Vi bidrar även gärna i det fortsatta arbetet med utvärderingen.

Mariehamn 29.3.2021

Henrik Lagerberg
Ordförande

Susanne Broman
Verksamhetsledare

Ålands handikappförbund rf
Skarpansvägen 30, 22100 Mariehamn
+358 (0)18 22 360, info@handicampen.ax
www.handicampen.ax

Bilagor	Bilaga 1: Förslag till ett gemensamt symbolsystem för tillgänglighet för Åland
	Bilaga 2: Förbundets utlåtande om förslag till lag om barnomsorg och grundskola
	Bilaga 3: Förbundets skrivelse om tillsättande av arbetsgrupp
	Bilaga 4: Rapporten Hur upplever personer med funktionsnedsättning sin situation på Åland?